

„Oly engedelmesek, mint a bot, és némák, mint a hulla”

(36. regula)

A jezsuita rend soha nem törekedett arra, hogy az engedelkenység hírébe kerüljön. Az a bulla, melyet III. Pál pápa 1540. szeptember 27-én hagyott jóvá, s amely tulajdonképpen létrehívta a Jézus Társaságát, a küzdő egyház uralma (Regimina militantis ecclesiae) címet viselte. Akkoriban ez a harcos, új rend időszerű kezdeményezésnek tűnt a katolikus hit terjesztésében.

Kezdetben az alapító Loyola Ignácnak (1491-1556) az volt a célja, hogy maroknyi csapata a Szentföld népeit megtérítse, a XVI. század eseményei azonban más irányba terelték a rend egyre szaporodó tagjait. A protestantizmus térhódítása aláásta a római katolikus egyház tekintélyét. Ekkor kezdték a jezsuiták küldetésük részének tekinteni az eretnekség elleni küzdelmet. Kitzúzott feladatuk óriási volt, ők viszont kevesen voltak, ezért Loyola elhatározta, hogy minden, a rendbe lépőt alapos képzésben részesít. A nevelés legfontosabb része a lélektani előkészítés volt, amely egyenlő a rendtag egyéniségének megsemmisítésével. Az ehhez felhasznált eszközök voltak: a törvényhozó szervezet (a rendfőnöknek abszolút hatalma van, funkcióját élete végéig tölti be, az előjárókat személyes és megfellebbezhetetlen megítélése szerint nevezi ki), a környezet (a szobáknak, szekrényeknek, fiókoknak nyitva kell maradniuk, a rendtagok be- és kimenő leveleit nyitva rakják egy ládába, minden olvasmányt ellenőriznek, az épületet senki nem hagyhatja el egyedül, a rendtag csak azokkal társaloghat akiket az előjáró kijelöl, novinciátusa idején csak egy útvonalon szabad haladnia), a gyakorlatok (melynek anyagát Loyola Ignác rövid megtérése után, valószínűleg a spanyolországi Manaresa barlangjában töltött „misztikus visszavonultság” idején írta, négyhetes elmélkedésből áll: az első héten minden növénynek el kell képzelnie a pokol gyötrelmeit, a második héten el kell döntenie, kíváncsatlakozni a jezsuita rendhez, a harmadik héten Krisztus halálán és szenvedésén elmélkedik és a negyedik héten „élénken át kell élnie” Krisztus feltámadását) voltak.

Jelszavuk az egyház iránti feltétlen engedelmesség (Xaveri Ferenc, aki Loyola egyik első követője volt, mondta e híres mondatot: „Még az evangéliumban sem hinnék, ha az Anyaszentegyház megtiltaná nekem.”) Ez az alázat azonban nem jelentett erkölcsbeli tisztaságot. Paul Johnson A History of Christianity című könyvében megjegyzi: „A jezsuiták mindenekelőtt azzal a nézetükkel váltak széles körben ismertté, hogy az erkölcsi kódexet bármikor félre lehet tenni, ha a katolikus érdekek forogtak kockán.” (XV. Lajos francia uralkodó gyóntatója azt javasolta a királynak, hogy az illendőség kedvéért építsen egy titkos folyosót a hálószobája és a szeretője hálószobája között.)

Mint láttuk a jezsuita gyóntatók elnézők voltak erkölcsi kérdésekben, azonban látni fogjuk, hogy kérlelhetetlenek, ha az eretnekségről volt szó. XIV. Lajos 1686-ban, jezsuita gyóntatója rábeszélésére vonta vissza a nantes-i királyi rendeletet, azt a törvényt, mely korlátozott vallásszabadságot engedélyezett a protestánsoknak. Ez a lépés borzalmas terrorhadjáratot indított el.

Érdekes a jezsuiták alkalmazkodóképességét vizsgálni. Keleten, az európai szokásokhoz híven, az uralkodók, és rajtuk keresztül az alattvalók megtérítésén fáradoztak. Roberto de Nobili, indiai jezsuita misszionárius a XVII. században úgy élt, mint egy felső kasztbeli brahman, hogy prédikálhasson az uralkodó osztálynak: az úrvacsorát egy bot segítségével kínálta fel az alsó kasztba tartozó érinthetetleneknek.

Miután XIV. Kelemen pápa 1773-ban ármánykodásaik miatti spanyol és francia nyomásnak engedve feloszlatta a rendet, a Jézus Társasága gyakorlatilag megszűnt, s noha negyvenegy évvel később ezt a döntést visszavonták, a jezsuiták nem tudták visszaszerezni korábbi tekintélyüket. Az idő elszállt felettük, s politikai befolyásuk miatt kínos teherre váltak.

A jelen 23000 jezsuitája elsősorban a dél-amerikai forradalmakban való részvételével (Jon Sobrino El Salvadorban) és az abortuszról vallott nézetével tudott a ma emberének tudatába kerülni. E cikk zárásaként a rend szerénységi reguláit idézném, megemlítve azt, hogy ezeket Loyola Ignác vezette be, s hogy ezek a regulák ma is érvényben vannak.

1. regula: „A Mieink (azaz a jezsuiták) beszélgetéseivel kapcsolatban általában azt mondhatjuk, hogy minden külső cselekményükben jusson kifejezésre a vallásos érettséggel párosult szerénység és alázatosság: a továbbiakban azután az alábbi dolgokat kell figyelembe venni.”

2. regula: „Ha szükségesnek mutatkozik, fejünket ingassuk ide-oda, de méltóságteljesen. Ha azonban erre nincs szükség, akkor tartsuk egyenesen vagy hajtsuk kissé előre, anélkül, hogy akár jobbra, akár balra fordítanánk.”

3. regula: „Szemünket általában mindig süssük le kissé és ne nézelődjünk jobbra illetve balra.”

4. regula: „Ha tekintélyes személyekkel beszélünk, ne nézzünk merően az arcukba, hanem inkább kissé lejjebb.”

5. regula: „Homlokunk ráncolását, s méginkább orrunk fintorítását kerüljük, hogy kifelé nyugalmat mutassunk, amely a belső nyugalomra enged következtetni.”

6. regula: „Ajunkat ne szorítsuk össze, de ne is nyissuk ki túlságosan.”

7. regula: „Egész arcunk inkább vidámságot mutasson, mint szomorúságot vagy más indulatot.”

Jancsák Csaba

Ajánló irodalom a Jézus Társasága történetéhez

1. Loyolai Szent Ignác: Visszaemlékezések Bp.1934
2. Gyenis András: A jezsuita rend generálisai Bp., 1935
3. Alighiero Tondi: A jezsuiták titkos hatalma Bp.,1954
4. Alonso Rodriguel: Szerzetesi tevékenységnek és jóságos cselekedeteknek gyakorlatossága Nagyszombat, 1708., ford.: Illyés András
5. Nagy Tőhötöm: Jezsuiták és szabadkőművesek Szeged, 1990